

Горан ЧУКИЋ*

«ЖИВИНА» (EPITELIOMA BASOCELLULARE)
1484. ГОДИНЕ (паганство - „слобода“ - или...)

ABSTRACT: *The article deals with tradition of the folk name “zivi-na” (“poultry”), being used for clinical picture of Basal cell carcinoma. In Cetinje chronicle is noticed clinical picture of Basal cell carcinoma (Epitelioma basocellulare). The notice was written by Ivan Crnojevic in 1484. Explanation of appearance of illness is theological as much as it is biological. It appeared «multi causative»: a) as a damnation appeared by touching “the holy object», border stone, and the actor was by that sinful; b) the illness appearance by sparkling of border stone while its breaking. The name has been in use for almost five centuries.*

KEY WORDS: *poultry, Epitelioma basocellulare, Fracastorius, Crnojević, Cetinje chronicle, descriptive epidemiology, technological system*

Савремена употреба термина “живина” је доминантно архаична, нпр. у клетви „живина те изјела“, стога је већини оних који је употребљавају непознате суштине. Није признат назив ни у стручним, медицинским круговима, што сматрамо да би требало изменити јер је део наше афирмативне прошлости.

“За европску културу су значајне две митолошке традиције. Прва је грчка која је митотворно обликовала природу, друга је хришћанска која се држала историје као чудесног простора митотворења. На основу прве митологије створена је грчка природна религија, на коју се ослањала античка књижевност, антички морал и политика. На хришћанској религији откровења створена је средњовековна књижевност, морал и политика.” Обе митотворно-религиозне основе су биле плодне и

* Аутор је Дом здравља Беране.

подстицајне; како у афирмисању, тако и у супротстављању. У антици је спорење са митом родило – *филозофију*; у хришћанству – *науку*.¹

«...Сукоб нестаје, што он бива *решен* довршеном хуманизацијом природе и довршеном натурализацијом човека.»² Како је наша европска научна и филозофска традиција хеленистичка.³ То значи да као учени имамо обавеза према тој традицији – да наше евентуално здраворазумско размишљање треба да произведемо у научно: хуманизацијом природе и натурализацијом човека.

Поднебље Балкана на коме ћемо сакупљати доказе, на које се односи «материјал», је сложено припадало је Западном и Источном римском царству. Оно једним делом подручја не припада Западу, па ни историји Запада, тиме ни «историји медицине». «У Византији околности (су) биле повољније него на Западу: хеленистичка културна традиција осећала се на позитиван начин, док се у остатку Европе, све до XI века, ренесансе означавало тек пролазно и местимично избијање на површину једне уназађене латинштине.⁴ Римско царство је обухватало и више бивших грчких држава у којима су до III в. употребљавана паралелно два језика, у државним пословима латински, а у образовању грчки. После тога грчки је скоро непознат на Западу, а латински на Истоку.⁵

“Најчешће се болест, као невоља и зло, повезује са Божијом казном као узроком због човјековог сагрешења.” ”Доментијан описује 1203-1205. г. - ...тако и за грехе наше сва земља наша пуна беше мртваца: и дворишта пуна, и куће пуне, и путеви пуни и распућа пуна. И за грехове наше ни погребатељи не могаху да их погребу, сем што их у житне рупе једва смештаху.”⁶

У чему је био њихов грех? У нечем јесте, о чему води рачуна ”ко треба”. ”Предсмртне муке и болести служе за очишћење грехова почињених у животу.” ”Дошла је болест по вољи Божијој, и проћи ће: јер у Њему је снага да излечи тебе и сваког занемоћалог...”; ”Немојте ни помишљати да је овај или онај крив за болест; никако није, но је то у Божјим рукама!”⁷

¹ С. Лаушевић, *Мишљење свједочење*, Нови Сад, 2002, 39

² Б. Павловић, *Ка филозофији историје*, 111, у: Б. Павловић, *Филозофски триптих*, Београд, Плато, 1998, 77-141.

³ Исто, 117.

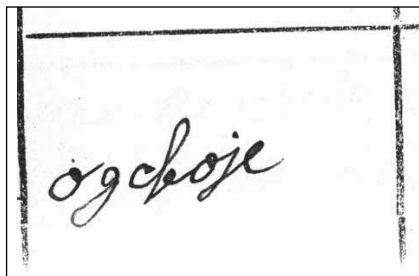
⁴ Карбонел Ш. *Историографија*, Београд: Плато; 1999, 37.

⁵ Савић М. Цветковић В, Цекић Н. *Филозофија*. Београд; 2004, 122.

⁶ Катић Р., *О појавама и сузбијању заразних болести код Срба од 1202. до 1813. године*, Српска академија наука и умјетности, Посебна издања књ. CCCLXXXVI, Одјељење медицинских наука књ. 19. Београд, 1965, 4.

⁷ Макарије, *Болест*. У: Речник спасења. Београд; 1997, 52-64

Религиозни ставови су средњим веком доминирали, па и тај да је болест «бич Божији», казна за почињене грехе. То се протеже и у будућност, отуда у Матичним књигама умрлих свих конфесија у рубрици “од које болести је умро” – упис “од своје”⁸, од болести његове, њему намењене од Бога. (Слика 1)

Слика 1. Протокол за упис умрлих џемата Луг (Н. Пазар, град)

Ако и нема основа за немилост, напр. „стоји старословенским написано име ктитора ’Грешног слуге Богородице’ Ивана Црнојевића, и година градње 1483.”⁹

Емпедокле (око 483-423 г.п.н.е) је био лекар, оснивач италске медицинске школе. Живео је пре Хипократа. Њему се “приписује спасење Селинунта од куге и ослобођење свог родног града од епидемије. Емпедокле је пробио пролаз у стенама и, пустивши на тај начин освежавајуће северне ветрове да продру у град, учинио његову климу здравом.”¹⁰

“Хипократ је узрочнике епидемија назвао *мијазмама*, мислећи на извесна својства поквареног ваздуха у виду нездравих испарења.”¹¹ “Античка медицина је сматрала да узрок редњи лежу у “мијазмама”, које се налазе у ваздуху, као саставни делови испарења из баруштина и влажне земље; оне “кваре ваздух”, откуда и латинска реч “*infectio*”, која означаје појам “кварења”, “заражења”; оне доспевају у болесниково тело не само непосредно из ваздуха, него и додиром са болесницима, откуда су те болести добиле још назив “контагиозне”, што је проистекло из појма и речи “*contagium*”, што значи “додир”; касније је из тога про-

⁸ Протокол за упис умрлих џемата Луг 1920-1026. година, година 1920; Нови Пазар, град, СО Нови Пазар

⁹ Капер С. *О Црној Гори*. Подгорица: ЦИД; 1999. (прво издање 1875, 1876), 151.

¹⁰ Александров Г, Биховски Б, Митин М, Јудин П. *Историја филозофије, Филозофија античког и феудалног друштва*. Београд: Култура; 1948, 84.

¹¹ Станојевић В. *Историја медицине*, Београд / Загреб, 1953.

изашао нов створени појам, који је означен термином “contagium vivum”, а који су створили латински писци Terencijus Varo и Kolumela.”¹²

“Виргилије говори о “празном” граду Ацери услед јаког обољевања и умирања његовог становништва, што су причињавала нездрава испарења и мијазме из околних баруштина...”¹³

“Ми допуштамо постојање онога што зовемо мијазмама, које ценимо по њиховом дејству; ми претпостављамо да их има више врста, пошто посебни и специјални феномени, увек једни исти, карактеришу различите болести, које ми претпостављамо, да их проузоркују мијазме.”¹⁴

Контагионистичка Фрацасториусова теорија је била хипотетична. Имала је ренесансни карактер. Све је то неспорно револуционарно и било је далеко испред владајућег филозофско-религијског виђења истог проблема. Следећи битни корак је био примена ове «теорије». Lusitanus и Fracastorius су били против владајуће догме, па и у медицини, што се види на примеру.

Луситанус се у својим центуриама позива на Фрацасториуса, што значи да је уважавао рад и теоријске поставке овог претече, које су биле битне по будући преврат у медицини (тзв. «коперниковски обрт») са микробском теоријом заразних болести («the germ theory of communicable diseases»).

Спомиње се Фрацасториус имплицитно и експлицитно у 75. курацији Прве центурије Луситануса. Имплицитно јер Луситанус је питао свог пацијента „где је могао навући ове чиреве“ и «није ми могао одговорити... а нарочито пошто се радило о једном врло религиозном човеку, сматрао сам да није примерено испитивати га даље.»¹⁵ Разговор се заснивао на примењеним поставкама Фрацасториус-ове теорије о «contagium» у делу «De Contagionibus et Contagiosis Morbis et Earum Curatione» 1546.

Полемисе и експлицитно Луситанус са Фрацасториусом као «општепризнатим стручњаком» о употреби коре гвајака у терапији. Нуди даље читаоцима своје искуство са овим леком.¹⁶

Код нас, педесетак година раније од Фрацасториуса, може да се нађе «да у опажање је уграђена интерпретација оног што се опажа»¹⁷. Посмотримо наш пример из 1484. г. – да ли би се имало што против да се пред лекаром догађа настајање непознатог ентитета, да га он препо-

¹²

¹³

¹⁴

¹⁵ Lusitanus A. Cur. LXXV. De ulceribus Telephis Chironiis dictis, spurias costas occupantibus. Lusitani A. Curationem Medicinalium Centuria prima. Florentiae; 1551, 167-9.

¹⁶

¹⁷ Стокић З. Њутн-Дијемова епистемологија. Београд: Задужбина Андрејевић; 1998,42.

зна од почетка до краја (напр. како настаје малигно оболење итд.), којим би била разрешена и данас присутна крупна непознаница.

Није се морало веровати да је болест контагионистичке природе јер је мијазматична теорија била доминантна. Запад је био емпиричког уверења да је «куга преносива». «...*Највећи медицински ауторитети тога доба* (1851. г- прим. Г.Ч) *сматрали су теорију о цонтагиум анима-тум као најслабије фундирану од свих теорија, као остатак некадашњих "детињих идеја"* (Ackernecht, loc. cit.).¹⁸ Ту је био као контрааргумент и резултат експеримента заступника неконтагионистичког правца Кло-Бејга (Clot-Beu), ортодоксно религиозног. Он је извео јавни оглед на себи који је био сензационалан као супротан ставу о заразности куге. Унео је себи тада гној из бубона болесника – и није оболео. Тако су маргинализовани и игнорисани контагионисти широм Европе. Касније је дознато зашто је ово успело Кло-Беју - јер узрочник куге после неког времена напушта бубон и сели се у органе.¹⁹

Идеја о инфекцији: “*Теорија* настанка болести услед заразе кли-цама није била доказана...”²⁰ па је била нивоа хипотезе до “Пастерове златне ере“ у микробиологији – тада ова постаје водећа грана медицине.

2. МАТЕРИЈАЛ И МЕТОДЕ

‘Критички метод’²¹ тј. «анализа садржаја метода је за прикупљање података из информативног материјала: из књига, часописа, новина, с радија, телевизије и интернета.»²² Дескриптивни метод, разматрања путем деветовалентне логике²³ и систематског приступа²⁴.

3. РЕЗУЛТАТИ

О међама говори Душанов законик, чл. 78, 79, 80: “...За међе сеоске... куда рекну сведоци, његово да је.” О међама црквеним: “...само да се суди по закону царства ми, но увек да запитају царство ми”.²⁵

¹⁸ Чернозубов Н. Епидемиолошки метод рада. У: Радови II конгреса превентивне медицине. Блед. Хигијена 1955; вол. VII: 1-4.

¹⁹ Димчевска А. Антрополошка скица харања куге у свету ислама од VII до XIX века; Ниш: Теме. 31, 2007, (4) 748.

²⁰ Лерер С. Витези медицине. Београд: Југославија, Зенит. 1981, 137.

²¹ Лаушевић С. Философски појам критике. Никшић: Унирекс; 1995, 48.

²² Вујовић М. Увођење у знанствени ред (у подручју друштвених знаности). Загреб: Школска књига; 2006, 153.

²³ Шешић Б. Основи логике. Београд: Научна књига; 1983.

²⁴ Шешић Ш. Теируха сустана, Суботица; 1984.

²⁵ Стевовић М. Душаново царство. Београд: Књига-комерц; 2001, 225.

«Делатност српских штампарија трајала је само сасвим кратко времена и већ прве деценије турске владавине учиниле су томе крај. Прва штампарија, коју је 1493. основао Ђурађ Црнојевић на Ободу, престала је веома брзо са радом... Међу тим *забелешкама* налазе се и неке у којима се одражавају тадашње црквене и социјално-политичке прилике и које понекад наводе на закључак и о личној судбини преписивача.»²⁶

Те 1484. године стоји додата забелешка (слика 2):²⁷

О болести рака лица наводи Ровински исти пример на који указујемо: “На једном документу о границама Цетињског манастира, са стране је биљешка о једном становнику села Хумци, Нику Милошеву, који је нарушио манстирску границу: “...и удри га искра камена под око, и ту му се окоти живина и изједе му око и главу до мозга, и умре”.²⁸

нало:- ђтолѣ	ону грани
правдема у годиѣ	цу на почи
ем у годи бриегѣ	нало сломи
тонка, у риваѣ	ли бѣлоши
на плочи	ону границу
орѣце: ђтол	на шеврѣне
ѣ: ђтолѣ праѣ	сломи малѣмѣ
	нико милошевѣ
	хумаѣ: ѣ удри
	га искра каме
границѣ	на под око,
между криѣ	и ту му се уко
ѣ е прѣо реѣ	ти живина,
ѣ украи цолнаѣ	ѣизѣде му ѡ
ѣѣ шеврѣѣ	ко и главу
	до мозга:
	ѣ тако умре:-

Слика 2.

Додато на маргинама љетописа²⁹ као да ју је сачинио посматрач оболелог, јер прати генезу «живе ране» - њено кретање од величине зачете «искром» до енормног пропадања ткива. Није запажена епидемија (редња), већ спорадично оболевање починитеља.³⁰ «Ову границу на

²⁶ Андрић И. Развој духовног живота у Босни под утицајем турске владавине. (докторска дисертација), Грац; 1924.; Београд: Службени гласник, 2009, 81-82.

²⁷ Шекуларец Б. Цетињски љетопис. Цетиње: Обод; 1993, 102-103.

²⁸ Ђурашковић Ј. Облици вјеровања и односи према болестима код Црногораца у схватањима П.А. Ровинског. У: Подгорица: ЦАНУ, књ. 99, научни скуп “Пвале Ровински и Црна Гора”.

²⁹ Б. Шекуларец, Цетињски љетопис, Цетиње 1993.

³⁰ Чукић Г. Датирање назива „живина“. У Зборник сажетакa, Тимочки медицински гласник, Зајечар, XXIII тимочки медицински дани, 2001, 29 (Суппл 2): 45 (www.tmg.org.yu)

Почивало сломили (су) Бјелоши;... сломи маљем Нико Милошев Хумац; и удри га искра камена под око. И ту му се укоти живина, и изједе му око и главу до мозга, па тако умре». ³¹ (Слика 2) “Хумци» или, по народном извору, „Умци” су омање насеље од петнаестак „кућа” уз јужну ивицу Цетињског поља, до вароши Цетиња. Све су куће на Томовој главици, осим двије које су у Богданову крају. Сви су Хумци једно братство, које се зове „Умци” или Милошевићи. ³²

Запис Марка Миљанова из књиге „Чојство и јунаштво старих Црногораца” цитира Геземан: „Пешу Јанкову рече да га *изје живина*, Чубру Поповићу да му се никад ђаволи с огњишта не мичу, Перовану Ђурову да га убије гром, Станоју Љакину да се у њега и његову фамилију утиће ђаволи и неке друге болести. У народу се говори да се свакоме стакло што је реко. Истијема се фамилијама чини, да и сад од тога проклетства на њих стоји. Никола Јованов и Паун, потомци војводе Чубра, одили су на Цетиње да се моле књазу Николи да се он, ка потомак Св. Петра, моли Богу и Св. Петру да их опрости поменуте клетве...” ³³

Метафора је употребљена «(из)једе, као живина» - на коју се болест односи?

Под појмом «живе ране» сматра Кујачић да се подразумева «туберкулоза зглобова и костију». ³⁴ “Од хроничних заразних болести увијек је у Црној Гори било највише обољевања од туберкулозе, нарочито од туберкулозе плућа, од шкрофула, од туберкулозе зглобова и костију познате у народу под именом *живе ране*.” ³⁵

“Жива рана (Ulcus serpiginosus). Ако се је неко убио у ногу, руку или на које друго мјесто, па је том приликом повриједио и кост, а није убој извадио, — или ако је неко некога заклео у зли час: „Живина те изјела“, онда ће се на том мјесту отворити жива рана или живина...” ³⁶ Најпре би био бактеријски остеомијелитис по среди.

³¹

³² www.montenegro.org.au/pleme_cetinje.html

³³ Лазаревић В. фелтон: Његошева војничка психологија, Дан, Подгорица; 28.05.2008.

³⁴ Кујачић Ј. Прилози историји здравствене културе Црне Горе до краја 1918. године. Књ. 3. Београд: САН; 1950. 121.

³⁵ Исто, 121, 15.

³⁶ Братић Т. Пабирци из народне медицине у Херцеговини. Сарајево: Гласник земаљског музеја. 01.01 1903, 159.

“Жива рана (Улцус серпигиносус). Ако се је неко убио у ногу, руку или на које друго мјесто, па је том приликом повриједио и кост, а није убој извадио, — или ако је неко некога заклео у зли час: „Живина те изјела“, онда ће се на том мјесту отворити жива рана или живина. Жива се рана зове за то, што по народном мишљењу у тој рани имају мале и сићушне животињице, налик на мале длаке, које у крви иду са мјеста на мјесто по човјечијем тијелу, те рана може да се отвори на више мјеста по свему тијелу. Докле год се све те животиње или сва та живина не потрује рана није излјечена, јер ако је

У речницима стоји да је «живина»: рак (болест)³⁷ cancer, carcinoma³⁸ (Слика 3)

ЖИВЕТИ, ВИМ, (ист.) vide живљети.
 ЖИВЕТИ СЕ, ВИМ СЕ, (ист.) vide живљети се.
 ЖИВИНА, f. 1) der Krebs (Krankheit), cancer, carcinoma: живина га расточила! 2) мноштво људи, Menge Volks, multitudo. 3) (у војв.) кокоши, патке, гуске и ћурке, das Geflügel, Federvieh, alites domesticae. 4) (у Дубр.) vide животиња.
 живианица, f. dim. v. живина.

Слика бр. 3. Живина, cancer, carcinoma³⁹

Слика 4. „Basal cell epithelioma (ulcus terebrans), и три године касније“⁴⁰

4. ДИСКУСИЈА

На подручју Византије, а тиме и православног дела Балкана није постојала «варварска декадентност» манифестована инквизицијом која

излијечена на једном мјесту, отвориће се опет на другом: дакле жива рана се зове за то, што се појављује и прелази са мјеста на мјесто као жива, а живина се зове по оним сићушним животињама, које народ зове живином. Та живина може и у кост доћи, те је почети гристи и онда така кост мора се одвојити и из ране изађе сама, или се извади силом за то удешеним клијештима. Живине има од девет врста...»

³⁷ Московљевић М. Речник савременог српскохрватског књижевног језика. Београ: 1990, 228.

³⁸ Г. Чукић, Датирање назива «живина»..., 681; Б. Шекуларац, Цетињски..., 185.

³⁹ Караџић В. Српски рјечник, Београд: Нолит (оригинал 1852); 1969.

⁴⁰ Kimming J, Jannjer M. Color Atlas of Dermatology. Philadelphia and London; 1968. pp. 759 and 760.

је опседала Запад. Али ту на подручју Источног римског царства ипак није направљен не мање битни наредни - "други корак"...

„Први корак“. Повратак антици је једна «ретроисторија». Очаран хуманиста баца занесен поглед на грчке и римске историчаре. Појављују се дела за која се мислило да су ишчезла. Преводе се на народне језике и путем штампе су нашироко распрострањена. Латински језик Цркве је био варварски декадентан. Историјографија сведочи о противречности којом се повратак антици представља као пут модерности.⁴¹

«Оно што је античка интелектуална елита усвајала вековима, то је арапски ум апсорбовао за пар деценија», тј. 75 година превођења.⁴² «Грчка научна мисао, у периоду надирања Арабљана а на заласку хеленизма, није више била жива сила. Она је више представљала традицију која је била у рукама практичара и коментатора»⁴³ тј. у оба случаја – компилатора.

Било је подражавања, «детињастих копија». Но, није било све овако стерилизовано, она је била «блештави први чин». Локални колекционари и пасиониране естетике прокрчиће пут до правих – првих археолога. По Европи ће се пронети укус и знање античке уметности.⁴⁴

„Други корак“. Историјографија је у хуманизму, XV и XVI веку, одбацила хиљадугодишње старатељство теологије и схоластике да би открила своје паганско детињство и, у исти мах, зашла у доба разума. Једино место на коме се од тада пише историја је хришћанска Западна Европа. Себе она раздире будући да повратак антици даје печат том времену. Ову историју хуманиста било би наивно и опасно посматрати само из угла напретка. Архаизам и конформизам често обележавају ту производњу у погледу чије модерности не треба претеривати.⁴⁵

Уследио је не један „коперниковски обрт“.

У рукама ортодоксних верника и догмата није било могућег напретка – на подручју Византије није настао тај нови «други чин» путем афирмисања или супротстављања.

Балканско корачање „путевима слободе“ као да није присутно ни до данас до пожељне мере, јер се таква «слобода» недовољно види, за њу се недовољно зна, па се и не тражи. Догматизам у науци није реткост, а «демократија» је углавном лажна... – тиме су и прерастање у виши разред - народа у нацију; или компилатора у научника – претежно делимично остварени.

⁴¹ Б. Павловић, *Ка филозофији...*, 54.

⁴² Рељин И. Преглед историје средњовековне медицине. Нови Сад: Литостудио; 2008, 43.

⁴³ Исто 45.

⁴⁴ Б. Павловић, *Ка филозофије...*, 56

⁴⁵ Исто, 53

„Наука је требало да преузме и претопи религију и покаже да је свет творевина независна од Бога, те да је Бог људска творевина... *Историја* је требало да преузме и претопи митотворење у позитивну историју чији је главни агенс човек и човечанство.“⁴⁶

Здрав разум и филозофија; здрав разум и медицина; филозофија и медицина; здрав разум и дијагностика болести...

Сабраност је расветљавање – *«пут визуелације»*. «Ту се не открива ништа особито ново и непознато, него се само промишља оно што се обично узима као познато»⁴⁷ «Модерна теорија универзалне еволуције настоји да – полазећи од једног по претпоставци довршеног света – иде у својим посматрањима уназад, до његовог недиференцираног почетка...» Природа се изједначава са еволуцијом. Еволуција се збива у току времена који се узима као мера њеног укупног трајања или као мера трајања појединих њених етапа.⁴⁸

“*Реализам* никако није једнозначно одређена доктрина.

i. Има један реализам *свакодневног сазнања* који подједнако демантују и филозофија и науке.

ii. Има један реализам *природних наука* који су филозофи често настојали да доведу у питање, а који је са своје стране сам доживљавао велике измене у току историје.

iii. Има, опет, један *филозофски* реализам који је научној и здраворазумској свести увек представљао неразрешиву енигму.”⁴⁹

«Метод камере (документарног филма), фотографије...» нуди више од «обичне» (виђене, а тиме умовањем модификоване) истинитости, носи ону некада незамисливу крајњу – *аутентичност*; а у сазнању истинитости – више се од тога не може! То само значи да је већ «данас све могуће»; зато, сматрамо да има неукус фатализма констатација да: “Границе мреже је тешко одредити... низање узрока и последица... *прелази оквире људских могућности*”⁵⁰. Свакако, да се то каже за себе било би исправно, али није већ за друге, а поготову за будуће генерације. Сведоци смо много чега да је реализовано што је некада било незамисливо, што је био свет маште (нпр. ступање човека на Месец итд.).

Отуда је прихватљивије супротно фаталистичком: «Есенција света изражава се само кроз људску индивидуалну, колективну и историјску егзистенцију.»⁵¹ «Управо је у људском животу бивствовање ну-

⁴⁶ С. Лаушевић, *Мишљење...*, 40.

⁴⁷ Павловић Б. Филозофија природе. Београд: Плато; 2006, 92.

⁴⁸ Исто, 120

⁴⁹ Павловић, Б. Филозофија науке. Београ, Плато; 2007, 161.

⁵⁰ РадоваНОВИЋ з. И САР. Општа епидемиологија. Наука; 2001, 43

⁵¹ Б. Павловић, *Филозофија науке...*, 150.

жним начином везано за време, за одређену коначност, почетост и крај који нам је генерално дат у пуној извесности, а индивидуално само у тамном наговештају циља којем се примичемо». Сматра Павловић да је *крај генерално дат у пуној извесности (за све људе, некадашње, сада живе и будуће); док је индивидуално у тамном наговештају циља.*⁵²

Шта је историја? «Историја претпоставља онтолошку доследност својствену току догађаја као таквог, било у његовом пореклу или у повезаности његових последица.»⁵³ «Природни процеси сами по себи немају ни прошлости, ни садашњости ни будућности. За такво димензионарање времена, које је суштинско за историју, неопходна је нека свест, односно свесно биће које зна за своје трајање и може да региструје проток догађаја... Егзистенција свесног бића прелази границе индивидуалне свести, испољава се у разним облицима колективне свести... Само захваљујући тој и таквој свести, постоји историја... *историја* као посебан облик социјалне меморије, као историјска наука.»⁵⁴

‘Дескриптивни метод’ (*хомоним I*) у епидемиологији је стајао на располагању – а о њему се имало мишљење да је а) колико ‘расплинут’: препоруком потребе прикупљања великог броја чињеница; толико и б) ‘преузак’, када напр. захтева опис оболелих по статистичким варијаблама: пол, доб, занимање... «Дескриптивна епидемиологија се бави испитивањем учесталости и дистрибуције оболења у односу на карактеристике оболелих и умрлих, на време и место појаве болести.»⁵⁵

а) Статичан је јер се односи на терминални чин ‘активности’ чији је производ: болесник (‘предмет’ у логици⁵⁶ – не скупљајући услед те статичности информације о претходним збивањима.

б) У логици радња се подваја, то је ‘глаголска именица’ која означава ‘процес’, напр. гледање, учење⁵⁷, или нама битно: произвођење.

ц) Одрозити догађај, манифестовати адекватну ‘логичку оријентисаност’, је могуће, још од Аристотела, на два начина: и. ‘путем *напредовања*’, и ии. *враћањем* ствари (потоње, друге, напредовањем настале...) на њене елементе.⁵⁸ *Производ и произвођење нису подвојени као у логици*⁵⁹ *већ је повезаност њихова – дијалектичка: обоје су део ‘активности’ приказане као ‘технолошки систем’ (ТС). ТС има: улаз, процес и излаз.*⁶⁰ Нас

⁵² Б. Павловић, Ка Филозофији..., 118.

⁵³ Нанси Ж. Искуство слободе. Београд: Београдски круг; 2008,165.

⁵⁴ С. Лаушевић, Мишљење..., 113.

⁵⁵ З. Радовановић, и сар, *Опита...*, 87

⁵⁶ Б. Шешић, *Основи...*, 49.

⁵⁷ Исто.

⁵⁸ М.Савић, В. Цветковић, Н. Цекић, *Филозофија...* 46,

⁵⁹ Б. Шешић, *Основи...*, 49.

⁶⁰ Леви-Јакшић М. Технолошки систем. Београд: „Центар“, 1988.

интересује рад (род) – произвођење, врсте: и. вештачки (сврсисходни) и ии. природни рад.⁶¹ Отуда се сматра ближе збили хомоним 2...

Метод дескриптивни (*хомоним 2*), приступом: опште теорије система. «У реконструкцији догађања масовне манифестације ПСБ: индукујемо или дедукујемо, анализирамо или конструишемо, декомпоујемо или компоујемо... сложени систем (сложено догађање I-III), смеровима од неког од више улаза према неком од излаза или обратно; до *реконституције*: да би уређено цело догађање описали смером од улаза почетног подсистема према излазу завршног; како се, иначе, и догађа масовна манифестација ПСБ I-III. Тиме стара дескрипција, која описује излаз ТС и нова систематска $ТС_{1,2,3...n}$ (реконституција) нису исто – нова инхерера стару.»⁶²

Бављење описом болести који је настао руком Ивана Црнојевића давне 1484. г.⁶³ тражи од нас да видимо «егзистенцијалну каузалност», «физички каузалитет»

Прва «егзистенцијална каузалност» - је услов да се дође до другог, «физичког каузалитета». Значи на основу «плана иманенције» чисто мисаоним поступком, контемплацијом – ће се установити «да ли нешто јесте», одговором на онтолошко питање, што је «неусловљени каузалитет». Када се установи она, па тиме дође до чињенице, то је даље ствар искуства с којим контемплација нема додира. После филозофског поимања следећи је подухват установити – «физичку узрочност» чињеничну, што је као «условљени каузалитет» предмет науке.⁶⁴

Савремена медицина је издвојила «ентитет» који се препознаје у опису из 1484. као «*Epitelioma basocellulare*», вишегодишњи развој рака лоцираног на кожи лица. (Слике 4, 5)⁶⁵

У објективној стварности појаве и процеси нису издвојени као у мишљењу. Неспорно да «диференцијална дијагноза» би обухватала: и сифилис, и туберкулозу зглобова и костију, и остеомијелит неспецифични, бактеријски итд. али ипак – свака од њих није „живина“, већ само личи на њу, па је попут ње, неки други ентитет. То мноштво сличног по клиничкој слици чини «хаос», из којег треба издвојити битни ентитет - «*Epitelioma basocellulare*». (Слике 4, 5)

Пример др Стејића је да то «нешто» личи «живини», а да ипак није она. У свом прилогу из историје медицине «Први извештај о

⁶¹ Чукић Г. „Природни ток болести“ – спедијално: масовна манифестација природног система паротитиса. Прахис Медица 2007; 35 (3-4): 53-64.

⁶² Исто, 40.

⁶³ Б. Шекуларац, *Цетињски*...9.

⁶⁴ Ж. Нанси, *Искусство*..., 152.

⁶⁵ J. Kimming, M. Jannjer, *Color*...

здравственој заштити и здравственом стању», Вуковић наводи цитат извештаја др Стејића из 1843/44. године о френги (сифилису): «Ружан је отров узрок те гнусне болести, али је још гора и црња њена нарав, зато не штеди никога, ни старо ни младо, ни мушко ни женско, *и једе, као живина*, све части тела несрећника, којег је спопала, противећи се упорно лечитељној сили човечје природе, и, ако се лекарским искуством против ње не поради, грозно мучећи своју жртву, годинама, док се са животом само ове не угаси и не сконча.»⁶⁶

Тек, ако нешто јесте, ако има «егзистенцијалну каузалност» – смислено му је тражити «физички каузалитет». По узроку настанак рака се приписује природним / материјалним, а не магијским или верским узроцима.⁶⁷

Објашњење настанка болести те 1484, “физичког каузалитета”, је «мултикаузално» и амбивалентно: а) као казна од Бога настала дирањем «у светињу», међаш; па је то могло да изазове несрећу, сукобе помеђаша; починилац би био тим грешан – етички неисправан и зато кажњен од Бога; б) уз настанак болести “варничењем при рушењу међаша”, својим радом који је био против њега усмерен – *етиолошки* као код повређивања.⁶⁸

питање је колико ми томе верујемо, колико су истинити разлози и узрок, колико су пружени докази за процес.

Почетак процеса као да је посматран – настао је “ударом искре”; а потом се посматра догађање од када се “укоги” живина. Присутан је маштом као последица кажњавања од стране Бога. Фале докази за начин одвијања “технолошког система” настанка “Епителиома басоцелуларе” између почетка (“улаза”) и краја (“излаза”). Прати се кретање од величине зачете «искром» до коначне последице, енормног пропадања ткива “разједањем” ткива и одузимања живота („процес“).

Шта је историја до сазнање истраживача о испитиваном догађају, али и знатно више – указује се потреба установљавања “онтолошког идентитета”, а то није онај који је у оној супстанцији, у природи; *већ је у личности, он је у слободи* да се отргне индивидуалности и отвори за заједницу⁶⁹; а то већ чини – историју.

Нажалост, суштина рака, његовог “природног система болести” (ПСБ): “улази”, “процеси” и “излази”, једног или више ТС..., остали су непознати од 1484. године до данас, преко пет векова.

⁶⁶ Вуковић Ж. Први извештај о здравственој заштити и здравственом стању. Научни часопис ургентне медицине – Хало 94, В, 21, 2002. (1): 45-8; Вуковић Ж. Први извештај о здравственој заштити и здравственом стању. У: Вуковић Ж. Београд: Српско лекарско друштво; 2992. с. 32-6.

⁶⁷ Теодорис Ж. Историја биологије. Београд: Плато; 1999, 15.

⁶⁸ Г. Чукић, *Датирање...*

⁶⁹ С. Лаушевић, *Мишљење...*

Прибелешка Црнојевића и књига Фрацасториуса имају битну разлику – да је Фрацасториус писао са намером да своје виђење настанка болести понуди другима, док је Црнојевићева само “прибелешка”, наочитог и радозналост. Интересантно би било докучити порекло дописаног – да ли је имало основ у грчкој паганској традицији или у хришћанској религиозности или филозофији природе “нерелигиозног” тј. “слободног” што је пожељно и данас – као последично промишљање света: натурализацији човека. Да ли је баш код Фрацасториуса било једино испред непосумњаног паганства – слобода; док код Црнојевића испред слободе – паганство. Можда је такав редослед заблуда тумача амбивалентности. Потврђена религиозност Црнојевића „критора, “грешног слуге Богородице” Ивана Црнојевића” – омогућава да тумачење исказаног буде као „узимање слободе“ – религија за религију, а „догађај за догађај“. Блиско готово до примитивног, а истинитог је – да ће ударац мачем имати за последицу рањавање; а да „живина“ ипак није то, јер деловање „живине“ би потрајало годинама. „Искра“ је била пре невидљиво (тј. маштом видљиво) „семе“, јер „зна се“ када ће да се нешто „укоти“, тј. иза метафоре: како и када окоти кучка; или бар да је последица скотности – умножавање, окот штенади. Научни појмови се односе и заснивају на чињеницама стварности, па је појам «живина» такав, иако га употребљава нелекар још 1484. године. Ненаучни појмови немају емпиријски корелат у објективној стварности, нпр. вукодлак; што није случај са појмом „живина“.

У прилогу је дато „виђење“ остеомијелита, из диференцијалне дијагнозе рака (живине), забележено 1903. године.⁷⁰ Ново лаичко промишљање „сићушних животињица, налик на мале длаке“ је настало, претпостављамо, под утицајем бравурозних открића „пастерове ере“.

5. ЗАКЉУЧАК

- «Живина» је народни назив за рак коже који је у употреби преко пет векова.

- Описан је у “Љетопису” у прибелешци Ивана Црнојевића 1484. године као данас постојећи ентитет - «*Epitelioma basocellulare*», лоциран на кожи лица. Научни појмови се односе и заснивају на чињеницама стварности. Како се синоним «живина» потврдио, он испуњава услов којим заслужује да буде део наше медицинске традиције.

- Узрочност «живине» лаик описује на начин «натурализованих теорија» ближних научној медицини данас, него времену те 1484. Опис

⁷⁰ Т. Братић, *Пабирици...*

је претходио 1546. години, пре настанка за дуго хипотетичне теорије опште уваженог претече Фрацасториуса.

- Приказана је «живина» епидемиолошки као – спорадично оболење, што такође одговара савременим сазнањима.

- Дескриптивна епидемиологија треба да се унапреди – њеним засновањем на «општој теорији система», како би била још употребљивија у сазнавању процеса природног система настанка неке болести.

Goran CUKIĆ

EPITELIOMA BASOCELLULARE («ŽIVINA» / “POULTRY”)
1484 YEAR (paganism or freedom or...)

Summary

Even nowadays, the folk name “zivina” (“poultry”) has been used. In Cetinje chronicle is noticed clinical picture of Basal cell carcinoma (Epitelioma basocellulare). The notice was written by Ivan Crnojevic in 1484. The cause was given etiologicaly, as an injuring – “the spark of stone hit him below the eye » - «and there is where poultry is multiplied (brought forth)” (“open wound”, wound which cannot heal, G.Č.). Explanation of appearance of illness is theological as much as it is biological. It appeared multi causative: a) as a damnation appeared by touching “the holy object», border stone, and the actor was by that sinful; b) the illness appearance by sparkling of border stone while its breaking. The author concludes that in *Chronicle*, note from 1484 year of popular name “poultry” appeared by the impression of clinical picture of Basal cell carcinoma. The name has been in use for almost five centuries. About its cause it was being talked in the way which was closer to scientific medicine nowadays, than to time of description – it is the cause of rather «taken freedom» then «paganism».